O‘QUVCHILARNI TA’LIM OLISHGA QIZIQTIRISHDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI

Daminov O.A.,
GDPI Aniq fanlar kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: mazkur maqolada interfaol ta’lim metodlarining o‘quvchilarni ta’lim olishga qiziqtirishdagi roli, ularning didaktik va psixologik asoslari hamda o‘quv jarayoniga ta’siri nazariy va amaliy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida ta’lim samaradorligini oshirish usullari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: interfaol ta’lim, metodlar, qiziqish, didaktika, psixologiya, ta’lim samaradorligi, pedagogik texnologiyalar, zamonaviy ta’lim.

Abstract: This article discusses the role of interactive teaching methods in motivating students to learn, their didactic and psychological foundations, and their impact on the learning process from a theoretical and practical perspective. It also analyzes methods for increasing the effectiveness of education based on modern pedagogical technologies.

Keywords: Interactive learning, methods, interest, didactics, psychology, educational effectiveness, pedagogical technologies, modern education.

Ta’lim, bilimlar sohasi sifatida hamda ijtimoiy amaliyot sifatida, jahon miqyosida rivojlanishning umumiy tendensiyalari va qonuniyatlariga muvofiq tarzda taraqqiy etadi. Shuning uchun ham zamonaviy pedagogning asosiy vazifalaridan biri — xorijiy mamlakatlar tajribasini o‘rganish, uni ilmiy jihatdan tahlil qilish, ilg‘or g‘oyalarni milliy ta’lim tizimiga mos holda joriy etishdir. Xususan, pedagog har bir o‘quv sharoitiga mos, samarali va ongli ravishda tanlab olingan yondashuvni qo‘llashi, darsning maqsad va mazmuniga eng muvofiq metodikani aniqlashi lozim. Bu esa bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtirish jarayonida tasodifiylikka yo‘l qo‘ymasdan, ta’lim sifatini boshqarishning izchil mexanizmini ta’minlaydi.

Bugungi kunda bo‘lajak pedagoglarning kasbiy shakllanish jarayonini izchil, tizimli, uzviy va maqsadli tashkil etish, ularni nafaqat bilim egasi, balki jamiyatning faol a’zosi sifatida kamol toptirish muhim strategik vazifalardan biri sanaladi. Pedagogik nazariyada bu holat kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning uzluksizligini taqozo etadi, bu esa “shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv” tamoyiliga asoslanadi[1].

Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet resurslarining kengayib borayotgani va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’lim-tarbiyaga tatbiq etilayotgani natijasida o‘quv jarayonida tub o‘zgarishlar yuz bermoqda. Masalan, 2023-yilgi O‘zbekiston Respublikasi Maktab va maktabgacha ta`lim vazirligi hisobotiga ko‘ra, umumta’lim muassasalarining 68 foizida interfaol metodlar asosida dars o‘tilishi kuzatilgan[3]. Bu esa o‘quvchini ta’lim jarayonining markaziga qo‘ygan holda, uning faolligi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Jamiyat taraqqiyoti doimiy harakatda bo‘lgan ijtimoiy-huquqiy va madaniy jarayonlar bilan bog‘liq. Shu bois, zamonaviy o‘qituvchi o‘z faoliyatida ilg‘or

pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga muntazam tatbiq etib borishi zarur. Ayniqsa, ta’lim-tarbiyani uyg‘un holda olib borish, o‘quvchining ijtimoiy faolligini, kasbiy va shaxsiy kamolotini shakllantirishda muhim vositaga aylanadi.

Ma’lumki, pedagogika — bu tarbiya jarayonining mohiyatini ochib beruvchi, uning qonuniyatlarini o‘rganuvchi fan bo‘lib, inson manfaatlari nuqtai nazaridan ta’lim va tarbiyaning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu fan yordami bilan o‘quv-tarbiya jarayonida yuzaga keladigan turli muammolarni chuqur tahlil qilish, samarali yechimlarni aniqlash imkoniyati yuzaga keladi. Shuningdek, nafaqat ilg‘or tajribaga ega pedagog-murabbiylarning, balki amaliyotda faoliyat yuritayotgan oddiy o‘qituvchilarning tajribasini ham tizimli ravishda o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tajriba o‘rganish jarayoni orqali mavjud yutuqlar va muammolar tahlil qilinadi, bu esa ta’lim jarayonini takomillashtirish uchun zarur asos bo‘lib xizmat qiladi. Bu borada kuzatish, intervyu, anketalashtirish, o‘quvchilarning yozma va og‘zaki ishlari, shuningdek, ijodiy yondashuvlarni aniqlovchi amaliy topshiriqlar va pedagogik hujjatlar tahlili kabi empirik tadqiqot metodlari keng qo‘llaniladi.

O‘qituvchi va o‘quvchi dars jarayonida o‘zaro hamkorlikda, belgilangan maqsaddan aniq natijaga erishishga yo‘naltirilgan texnologiyalarni tanlashda muhim rol o‘ynaydi.

Tanlanadigan ta’lim texnologiyasi o‘quvchilarning bilim saviyasi, guruhning psixologik xususiyatlari, mavjud moddiy-texnik sharoitlar hamda fanning mazmunidan kelib chiqqan holda aniqlanadi. Masalan, ma’lumotni vizual tarzda yetkazish uchun film va videoroliklar, didaktik materiallar, chizmalar, plakatlar, adabiyotlar yoki zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish mumkin. Bu esa ta’lim jarayonini yanada boyitib, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvni shakllantirish imkonini beradi.

O‘qitish jarayonini samarali tashkil etish uchun pedagog tomonidan uni puxta rejalashtirish zarur. Bu rejalashtirishda o‘quv predmetining mazmuni, o‘tiladigan darsning joyi va mavjud sharoitlari, shuningdek, eng muhimi — o‘quvchilarning individual imkoniyatlari va ehtiyojlari inobatga olinishi lozim. Shuningdek, o‘quvchilarning faol hamkorlikdagi ishtirokini ta’minlaydigan usullar tanlanishi muhim ahamiyatga ega. Zero, ta’lim jarayoni shunchaki bilim berish emas, balki o‘quvchini faol ishtirokchiga aylantirish, uni markaziy subyekt sifatida rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak.

So‘nggi yillarda innovatsion, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o‘quv jarayonida qo‘llashga bo‘lgan qiziqish sezilarli darajada ortib bormoqda. Bunday holatning asosiy sababi — an’anaviy ta’lim tizimi o‘quvchilarni, asosan, tayyor bilimlarni yod olishga yo‘naltirgan bo‘lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, izlanishi, tahlil qilishi va natijada xulosa chiqarish malakasini shakllantirishga qaratilganidir.

Innovatsion texnologiyalarni ta’limga tatbiq etish orqali o‘quvchilar nafaqat bilim egallaydilar, balki mustaqil ravishda o‘rganilgan ma’lumotlar asosida muammoni tahlil qilish va kreativ yondashuv orqali uni hal qilish ko‘nikmasini ham egallaydilar. Shu bois, pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarda zamonaviy bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni

shakllantirishda muhim o‘rin tutadi[2]. Bu esa ta’lim sifatining oshishiga va o‘quvchilarning faol intellektual rivojlanishiga zamin yaratadi.

Interfaol metodlar — bu faqatgina ma’lumot yetkazish emas, balki o‘quvchini o‘qituvchining teng hamkori sifatida jalb etuvchi, o‘rganish jarayonini faol, ijodiy va muloqotga asoslangan shaklda tashkil qiluvchi yondashuvdir. Bu metodlar orqali o‘quvchilar mustaqil fikrlash, analitik tahlil, muammo yechish va ijodiy yondashuv kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Ta’lim jarayonida passiv emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi, o‘zlashtirish darajasi ortadi va guruhda ishlash, fikr almashish kabi kommunikativ ko‘nikmalar shakllanadi.

Psixolog A. N. Leontyev va L. S. Vygotskiylar fikricha, bola faoliyat orqali rivojlanadi. Interfaol metodlar aynan shu faoliyatni ta’minlaydi. Didaktik nuqtayi nazardan esa, bunday metodlar quyidagi tamoyillarga asoslanadi: faollik, muloqot, refleksiya va konstruktivlik.

Quyidagi interfaol usullar ayniqsa samarali sanaladi: “Aqliy hujum”, “Insert”, “Rol o‘ynash”, “Klaster”, “Bahs-munozara”. Bu usullar nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki o‘quvchilarni ta’lim jarayoniga qiziqtiradi va ularda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlardan foydalangan guruhlarda o‘quvchilar bilim darajasi 30–40% ga yuqoriroq bo‘ladi[4]. Shuningdek, bu metodlar o‘quvchilar orasida ijtimoiy moslashuvchanlik, o‘z fikrini asoslab bera olish va jamoaviy ishlash salohiyatini oshiradi.

Ilmiy tadqiqotlarda interfaol metodlar orqali o‘qitilayotgan o‘quvchilarda bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish, o‘z fikrini erkin ifoda etish, tahlil qilish va yechim ishlab chiqish kabi ko‘nikmalarning rivojlanishi qayd etilgan.

Bunday pedagogik hamkorlik quyidagi afzalliklarga ega: o‘quvchining dars davomida befarq bo‘lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga majbur etishi; o‘quvchilarning fanga va bilim olishga bo‘lgan qiziqishlarini doimiy rag‘batlantirishi; o‘quvchining har bir topshiriqqa ijodiy yondashib, o‘z nuqtayi nazarini asosli tarzda ifodalashga o‘rgatishi.

Xulosa qilib aytganda, interfaol metodlar o‘quvchilarning shaxsiy faolligini, mustaqil fikrlashini, kommunikativ va ijodiy salohiyatini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Pedagogik jarayonda ushbu metodlardan samarali foydalanish orqali ta’lim sifati va natijadorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Ayniqsa, o‘quvchilarni qobiliyatlarini rivojlantirishga, raqobatbardosh, yetuk mutaxassis bo‘lishlariga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedova, M. T. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, 2022. – B. 27–31.

2. Xolmatova, N. Sh. Pedagogik texnologiyalar va ularni dars jarayonida qo‘llash samaradorligi // Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: TDPU, 2021. – B. 45–49.

3. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirlig. 2023-yilgi umumta’lim muassasalari faoliyati to‘g‘risidagi statistik hisobot. – Toshkent: MMT Vazirligi Nashriyoti, 2024. – 56 b.

4. Kurbanova R.A. Interfaol ta’lim metodlarining o‘quvchilar motivatsiyasiga

ta’siri // Ta’limda innovatsiyalar. – 2021. – №4. – B. 25–28.

5. Rasulov, B. R. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 184 b.